

مقدمه مترجمان

جغرافیای انسانی معاصر مجموعه‌ای متنوع از روشهای تحقیقی مختلف را به کار می‌گیرد. بدون شک رشد و توسعه علوم جغرافیایی حاصل «روشهای علمی پژوهشی» است که در نتیجه آن، شناخت دقیق‌تر و کامل‌تر جهان را ممکن ساخته است.

اهمیت شناخت روشها در علوم انسانی و اجتماعی، از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار است، زیرا علوم مذکور بیشتر تحت تأثیر روشها و جریانات مختلف قرار دارد. روشهای کیفی در حقیقت توجه به باورها و جنبه‌های واقعی فرهنگی و رفتاری مردم و حقایق مربوط به آنهاست که در مراحل مختلف پژوهش مورد توجه قرار می‌گیرد.

تعصب و یکسویگری برخی از محققان در استفاده صرف از روشهای کمی و ریاضی در جغرافیای انسانی و اجتماعی و عدم توجه به روشهای کیفی، سبب درک ناقص و عدم شناخت واقعی ماهیت و کنه ابعاد جغرافیای انسانی و رویدادهای فرهنگی و اجتماعی شده است و در نتیجه آن باعث دوری از حقایق و باطن امور در پژوهشهای این حوزه و گرفتار شدن در حصار بلند «جبر کمی و ریاضی» می‌شود.

طی سه دهه گذشته روشهای علمی در جغرافیای انسانی، از روشهای کمی به روشهای کیفی متمایل شده است. این دو روش عمدتاً از نظر روش‌شناختی در تقابل با یکدیگرند. روشهای کیفی از دهه ۱۹۸۰ رشد و ترقی کرده‌اند و کتابها و مجموعه‌هایی جدید درباره روشهای کیفی و ترکیبی را در جغرافیا تشکیل داده است.

در قرن معاصر، از روشهای کیفی در جغرافیای انسانی بیش از آنچه تصور می‌رود، استفاده شده است. این روشها همراه با روشهای کمی از جمله برای تبیین موارد مشکل و عمق بخشیدن به تعمیمهای آماری و به‌ویژه به‌طور سنتی به عنوان

بخشی از روشهای کثرت گرا و چندوجهی و معتبر در تحقیقات روایی به کار گرفته می شود. به علاوه روشهای کیفی برای بررسی میزان اعتبار، تجزیه، تحلیل، تفسیر و درک رفتار و جغرافیای فرهنگی و انسانی جامعه به کار گرفته شده است.

علی رغم اهمیت اساسی این موضوع تنها بخشهایی اندک از برخی کتابهای منتشر شده در کشور به این موضوع اختصاص یافته است. لذا با احساس لزوم کتابی که بتواند روشهای علمی و اصولی پژوهشهای کیفی در تحقیقات جغرافیایی و انسانی و علوم اجتماعی را تبیین نماید، نگارندگان در پی ترجمه این کتاب معتبر علمی برآمدند.

کتاب حاضر که در واقع پاسخی به نیاز موجود در این زمینه در کشورهای استرالیا و نیوزیلند است، برای دانشجویان توسط ایان های استاد دانشگاه فلایندرز با بهره گیری از تجارب مفید سالها تدریس، به شیوه ای علمی و کاربردی به صورت شیوا و جاذب، نوشته شده است و می تواند راهنمای خوبی برای انجام مطالعات جغرافیای اجتماعی و انسانی باشد.

این کتاب دوازدهمین کتاب از مجموعه کتابهای چشم اندازهای جغرافیایی استرالیاست که برای استفاده دانشجویان تهیه شده است. در تألیف کتاب نزدیک به دوازده تن از اساتید و متخصصان با تجربه، همکاری داشته اند. این شیوه همکاری در نوع خود می تواند الگویی از همکاریهای گروهی و جمعی در تألیف کتابهای آموزشی و دانشگاهی جغرافیا باشد.

در این کتاب ضمن تأکید بر جغرافیای فرهنگی و اجتماعی، اطلاعات مناسبی در مورد موضوعات جغرافیایی به دانشجویان ارائه می شود. هر بخش کتاب، مجموعه ای از مطالعات کلیدی اضافه و منابع مربوط را در برمی گیرد که می توان از آنها در بررسی موضوعهای مورد بحث استفاده کرد. همچنین همه بخشها شامل مجموعه ای از پرسشهای مروری به قصد ایجاد روحیه بحث جمعی و یا تمرین اختصاصی است.

مطالب کتاب در نه فصل در زمینه جایگاه تحقیقی کیفی در جغرافیای انسانی، ذهنیت و اخلاق در تحقیقات کیفی، طراحی تحقیق کیفی، مصاحبه، تمرکز بر گروه

کانونی، مشاهده مشارکتی، تحلیل محتوا در جغرافیا، رایانه‌ها و داده‌های کیفی و در نهایت انتقال یافته‌های تحقیق کیفی، تنظیم شده است.

در این مجال شایسته است که از دوستان و آشنایان گرامی که در مراحل ترجمه و چاپ این کتاب مترجمان را یاری رسانده‌اند، تشکر و قدردانی ویژه نمایم. نخست و بیش از همه از همکاری و مساعدت‌های ارزنده سرکار خانم لیلا صیاد بیدهدی، دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی که در ترجمه و ویراستاری بخشهایی از کتاب حاضر مترجمان را یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم. همچنین از مساعدت‌های جناب آقای محمدمین خراسانی، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران که در ترجمه‌ی واژه‌نامه این کتاب مترجمان را یاری نموده‌اند، قدردانی می‌شود.

همکاران گرامی در «سازمان سمت» مساعدت‌ها و کمک‌های معنوی بسیاری در جهت تحقق رسالت علمی پژوهشگران دارند. بدین لحاظ بر خود واجب می‌دانیم که از کلیه همکاران محترمی که در دریافت، ارزیابی، ویراستاری، تایپ و چاپ این کتاب مترجمان را یاری رسانده‌اند، تشکری ویژه داشته باشیم. به خصوص از همکاری و همدلی سرکار خانم دکتر پروانه شاه‌حسینی مسئول محترم کمیته جغرافیای سمت تشکر و قدردانی می‌شود.

از ویراستار محترم این کتاب که با تلاشی وصف‌ناشدنی به بررسی متن دست‌نوشته مترجمان پرداخت و بدون خستگی و ملال کلیه ایرادات ناشی از نگارش و حتی ترجمه را گوشزد نمود و اسباب غنای ترجمه را فراهم آورد، تشکر و قدردانی ویژه می‌شود. بدون شک بدون همکاری، همیاری و همدلی ایشان، انتشار این کتاب به انجام نمی‌رسید.

امید است این کتاب بتواند به دانشجویان و پژوهشگران علوم جغرافیایی و علوم اجتماعی و انسانی در انجام هر چه دقیق‌تر پژوهش‌های اجتماعی و رفتاری یاری رساند.

دکتر احمد پوراحمد (استاد دانشگاه تهران)

محمد اسکندری نوده

مقدمه (ناشر)

مجموعه مریدین (نصف النهار): چشم‌اندازهای جغرافیایی استرالیا^۱ در «مؤسسه جغرافیدانان استرالیایی» در سال ۱۹۹۰ شکل گرفت تا نیاز دانشجویان به کتب ارزان و نسبتاً موجد را تأمین کند. این دسته از کتب به گونه‌ای طراحی شده‌اند که موضوعات و مسائل جغرافیایی استرالیا و نواحی آن را بررسی کنند؛ چشم‌اندازی استرالیایی درباره فرایندهای جهانی جغرافیایی عرضه نمایند و یا برای دانشجویان، متونی تدارک ببینند که هم جهت و همسو با مهارت‌های جغرافیایی در استرالیا باشد. کلمه «مریدین» (نصف النهار) در اصل به خطی شمالی-جنوبی از کره زمین اطلاق می‌شود که از دو قطب می‌گذرد، اما در این مجموعه انتشارات، این اصطلاح نمادی از به هم آمیختگی مکانها در محیط و اقتصاد جهانی است که یکی از مضامین جغرافیای معاصر را تشکیل می‌دهد. این مجموعه از کتابها، موضوعات گوناگونی چون جغرافیای طبیعی، محیطی، اقتصادی و اجتماعی را در بر می‌گیرند و برای استفاده دانشجویان در سالهای اول و دوم رشته‌هایی تهیه شده‌اند که منابع و جزوهای فعلی‌شان فاقد رویکردی استرالیایی است.

برای اینکه گروههای جغرافیایی در دانشگاههای استرالیا از عهده این موضوعات جغرافیایی متفاوت برآیند، و به دلیل پوشش دادن به این مسائل مختلف جغرافیایی، کتابهایی که موضوعات آن بیشتر میان‌رشته‌ای و قابل استفاده در علوم مشابه است، تدوین شد. آنها قصد داشتند که مسائل مطرح شده را در یک نیم‌ترم تحصیلی یا یک سال مورد استفاده قرار دهند.

عناوین این مجموعه شامل طیفی از موضوعات آموزشی و پژوهشی استرالیا

---

1. *Meridian: Australian Geographical Perspectives*

در حوزه جغرافیاست. این موضوعات شامل بازسازی اقتصادی، تغییر پوشش گیاهی، فرونشینی زمین، شهرها، جغرافیای فرهنگی، جغرافیای فمینیستی، مخاطرات محیطی و مشکلات زیست محیطی شهر و همچنین مهارت‌های سخنرانی است. موضوعات آینده شامل جغرافیای اقتصادی شهرهای استرالیا و مدیریت سواحل می‌شود. اگرچه بیشترین تأکید این مجموعه از کتابها بر کشور استرالیاست، اما گاهی اوقات به کتابهایی درباره جنوب شرقی آسیا هم برمی‌خوریم که با بهره‌گیری از دانش جغرافیدانان استرالیایی درباره استرالیا تدوین شده‌اند.

اگرچه هدف اولیه از انتشار این کتب، ایجاد و گردآوری منابعی برای دانشجویان بود، اما موضوعات به نوعی وابستگی آنها را به تمامی محیط استرالیا نشان داد. بنابراین امیدواریم که خوانندگان معمولی این کتابها، به برخی از این عنوانها علاقه‌مند شوند و دریابند که جغرافیدانان حرفه‌ای متفاوتی درباره مسائل اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی معاصر دارند.

مطالعه این مجموعه از کتابها نیازی به داشتن تخصص در زمینه جغرافیا ندارد و در نگارش آنها از سبک کتاب درسی تبعیت نشده است و بیشتر سعی بر این بوده است که خوانندگان معمولی، این کتاب را به راحتی درک کنند.

این کتاب دوازدهمین کتاب از مجموعه کتابهای مزبور است و خوانندگان را با روشهای کیفی مورد استفاده در تحقیقات جغرافیای انسانی آشنا می‌سازد. کتاب با بحث درباره جایگاه پژوهش کیفی در جغرافیای انسانی آغاز می‌شود و سپس به بررسی موضوعات علم اخلاق و طرح تحقیق می‌پردازد. در گام بعدی توضیح می‌دهد که چگونه از مصاحبه، گروههای کانونی، مشاهده و تحلیل‌های متنی در پژوهشها استفاده می‌شود. فصول این کتاب سرشار از راهکارهای مفیدی است که پژوهشگران مبتدی را در استفاده از روشهای منطقی و موجه یاری می‌رساند. فصلهای آخر کتاب، استفاده از رایانه‌ها در تحلیل کیفی داده‌ها و برخی از مسائلی که جغرافیدانان در عرضه نتایج تحقیقات با آنها مواجه می‌شوند را بررسی می‌کنند. یکی از ویژگیهای منحصر به فرد این کتاب، ترکیب اطلاعات علمی با تکنیکهای ویژه‌ای است که ما را با موضوعات پیچیده‌ای نظیر دقت، واقعیت (عینیت) و بی‌طرفی در تحقیق آشنا می‌کند.

ویراستار، ایان های^۱، تکنیکهای کیفی را بیش از دو دهه استفاده کرده و از سال ۱۹۹۲ آنها را آموزش داده است. او همچنین آوازه‌ای بین‌المللی در فراگیری و آموزش جغرافیا به دست آورد.

او سومین استاد واجد شرایط در دانشگاه فلایندرز به لحاظ تدریس و حسن رفتار بود. کتاب پیشین وی در مجموعهٔ مریدین با عنوان *گفتاری درباه جغرافیا و علوم محیطی اثری بسیار پرطرفدار بوده است*. او در تدوین کتاب حاضر، گروهی از جغرافیدانان استرالیایی و نیوزیلندی را گرد هم جمع کرده است؛ به طوری که هر قسمت از این کتاب را متخصص یا متخصصان این رشته به تحریر درآورده‌اند. ویراستار، این بخشها را با واژگانی کلیدی و مروری بر پرسشهای استاندارد شده، به شکلی مبسوط و جامع به یکدیگر ربط داده است. در نتیجه، کتاب راهنمایی خواندنی، کاربردی و جدی دربارهٔ روشهای تحقیق کیفی شکل گرفته است که هم به پژوهشگران مبتدی کمک خواهد کرد و هم پژوهشگران باتجربه را تقویت خواهد نمود.

دیردر دراگوئیچ
دانشگاه سیدنی

آلاریک ماود
دانشگاه فلایندرز